

Research Paper

Prediction of Sustainable Livelihood of Rural Households based on Women's Empowerment in Agriculture Index (WEAI) in Hamedan Province

Nasrin Jalilian¹, Yaser Mohammadi²

1. PhD Student, Department of Agricultural Education and Extension, Faculty of Agriculture, Bu-Ali-Sina University, Hamedan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Agricultural Education and Extension, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Citation: Jalilian, N., & Mohammadi, Y. (2020). [Prediction of Sustainable Livelihood of Rural Households based on Women's Empowerment in Agriculture Index (WEAI) in Hamedan Province (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(3), 524-537, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.300133.1485>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.300133.1485>

Received: 02 April 2020

Accepted: 30 July 2020

ABSTRACT

Rural women, as one of the most important social groups, play an important role in the rural development process. Economically, rural women, in addition to being agricultural producers, can sustain their livelihood by controlling resources and household income. The purpose of this study was to investigate the index of women's empowerment in agriculture and its role in improving the sustainable livelihood of rural households. The study follows the quantitative paradigm and empirical research method in terms of purpose. Also, in terms of data collection and analysis, it is a survey based on a descriptive-correlational analysis. The statistical population of this study was rural women involved in agricultural work in Tuyserkan county of Hamadan province (20 villages) from which 140 people were randomly selected as a sample. Data were collected using a questionnaire whose validity was confirmed by experts' opinions and its reliability was confirmed by calculating Cronbach's alpha coefficient. Data analysis was done in the IBMSPSS software environment and the results showed that rural women's empowerment in agriculture has a positive and significant effect on the sustainable livelihood of rural households. In addition, all components of women's empowerment in the agriculture index except for community leadership had a significant correlation with the sustainable livelihood of rural households. Also, the income component of women's empowerment in the agriculture index was identified as the strongest predictor of rural households' sustainable livelihood.

Key words:

Women's Empowerment in Agriculture Index, Rural Development, Sustainable Livelihood, Rural Women, Hamadan Province

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

Rural women, as one of the most important social groups, play an important role in the rural development process. Eco-

nomically, rural women, in addition to being agricultural producers, can sustain their livelihood by controlling resources and household income. Unlike developed countries, in most developing countries women are the main agricultural producers for cash crops and providers of livelihood. It is argued that empowering women in agriculture is essential to increasing agricultural productivity

*** Corresponding Author:**

Yaser Mohammadi, PhD

Address: Department of Agricultural Education and Extension, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Tel: +98 (917) 7310524

E-mail: y.mohammadi@basu.ac.ir

and achieving sustainable livelihood in rural areas. One of the important indicators of empowerment is the Women's Empowerment in Agriculture Index (WEAI). It is a new index used to measure women's empowerment, agency and accountability in agriculture which consists of five components of 1) decision-making regarding agricultural production, (2) access and decision-making power over productive resources, (3) income control, (4) community leadership, and (5) time allocation. Sustainable rural livelihood and women's empowerment have been for many years one of the key issues of rural development in the sustainable development paradigm. Livelihood also consists of five main types of capital, including physical, financial, natural, human and social capital. The purpose of this study was to investigate the index of women's empowerment in agriculture and its role in improving the sustainable livelihood of rural households.

2. Methodology

The present study follows the quantitative paradigm and empirical research method in terms of purpose. Also, in terms of data collection and analysis, it is a survey based on the descriptive-correlational analysis. The statistical population of this study was rural women involved in agricultural work in Tuyserkan county of Hamadan province from which 140 people were randomly selected as a sample. Data were collected using a questionnaire whose validity was confirmed by experts' opinions and its reliability was confirmed by calculating Cronbach's alpha coefficient. Five-point Likert scale (very low = 1 to very high = 5) was used to measure the five dimensions of the women's empowerment in agriculture index (1. Decision-making regarding agricultural production, 2. access and decision-making power over productive resources, 3. income control, 4. community leadership, and 5. time allocation) and sustainable livelihood of rural households (physical, financial, natural, human and social capital). Cronbach's alpha coefficient for the agricultural empowerment index was 0.715 and the sustainable livelihood of the rural households was 0.785. Data analysis was done in the IBMSPSS software environment.

3. Results

The results showed that among the factors affecting women's empowerment in the agriculture index, the component of decision-making regarding agricultural products was identified as the most important component. Also, among the factors affecting the sustainable livelihood of rural households, physical capital was identified as the most important component. Moreover, the results showed that rural women's empowerment in agriculture

has a positive and significant effect on the sustainable livelihood of rural households. In addition, all components of women's empowerment in the agriculture index except for leadership had a significant correlation with the sustainable livelihood of rural households. In other words, empowering rural women in any of the following components can improve the livelihood of rural households. Also, the income component of women's empowerment in the agriculture index was identified as the strongest predictor of rural households' sustainable livelihood and explained about 30 percent of its variance.

4. Discussion

Rural development includes quality rural development in all socio-economic and cultural areas. Therefore, it is important to consider rural women as members of the rural community who play a key role in rural activities. Women are not only the subject and goal of any kind of development, but they are also the driving force behind economic and social development goals. In this regard, this study aimed to investigate the role of women's empowerment in agriculture in improving the livelihood of rural households. The results also showed that there is a positive correlation between women's empowerment in agriculture index and sustainable livelihood of rural households, and women's empowerment in agriculture has a significant effect on improving rural livelihood. This result confirms the results of studies by [Kilby \(2006\)](#) and [Cunningham et al. \(2015\)](#) which showed the positive correlation between women's empowerment in agriculture and sustainable livelihood of rural households.

5. Conclusion

Based on the results of the present study, it can be concluded that the level of control over household income alone, or jointly by women, can have a decisive role in improving rural household livelihood. Therefore, it is recommended to recognize the empowerment and skills of women and to direct these abilities and talents to enhance the economic and social status of rural women in sustainable development planning at different levels. The results of this study can be useful to the Agricultural Jihad Organization, Emdad committees, and credit funds to empower rural women.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

پیش‌بینی معیشت پایدار خانوارهای روستایی بر مبنای شاخص توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی استان همدان

نسرين جليليان^۱، *ياسر محمدی^۲

۱- دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۲- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۱۴ فروردین ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۰۹ مرداد ۱۳۹۹

زنان روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی، نقش به‌سزایی در روند توسعه روستایی دارند. به طوری که از جنبه اقتصادی، علاوه بر تولید محصولات کشاورزی با کنترل منابع و درآمد خانوار، می‌توانند موجب معیشت پایدار خانوار روستایی را نیز فراهم آورند. هدف از این پژوهش، بررسی شاخص توانمندسازی کشاورزی زنان و نقش آن در بهبود معیشت پایدار خانوار روستاییان بود. پژوهش حاضر، از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی است. همچنین به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات پیمایشی و از نظر شیوه تحلیل داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق، زنان روستایی مشارکت‌کننده در کشاورزی در شهرستان تویسرکان از استان همدان (۲۰ روستا) بودند که ۱۴۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و به صورت تصادفی ساده نمونه‌گیری شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته، جمع‌آوری شد که روایی آن با نظر متخصصان و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار IBMSPSS انجام و نتایج نشان داد که توانمندسازی کشاورزی زنان روستایی تأثیر مثبت و معناداری بر معیشت پایدار خانوار روستایی دارد. همچنین همه مؤلفه‌های شاخص توانمندسازی کشاورزی زنان به‌جز مؤلفه رهبری، با معیشت پایدار خانوار روستایی رابطه معنی‌داری داشتند و درآمد قوی‌ترین بعد توانمندسازی کشاورزی زنان برای پیش‌بینی معیشت پایدار خانوار روستایی شناخته شد.

کلیدواژه‌ها:

شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی، توسعه روستایی، معیشت پایدار، زنان روستایی، شهرستان تویسرکان، استان همدان

مقدمه

افزایش یافت. تا جایی که یکی از اهداف توسعه پایدار را دستیابی به برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان عنوان نمودند (United Nations, 2015). توانمندسازی یک فرایند اجتماعی چند بعدی است که به معنی به دست آوردن قدرت بیشتر توسط زنان است، به نحوی که بتوانند زندگی خود را کنترل نمایند (Lohani & Aburaida, 2017). بدیهی است جامعه روستایی نیز از این قاعده کلی مستثنا نیست. طی سال‌های اخیر، توانمندسازی بخش جدایی‌ناپذیر سیاست‌های سازمان‌های توسعه به‌منظور حمایت از توسعه روستایی و کشاورزی نیز بوده است (Jalilayan & Saadi, 2016).

یکی از چالش‌های برنامه‌ریزی در جوامع انسانی، به‌ویژه جوامع روستایی که کانون تمرکز فقرا در کشورهای درحال توسعه‌اند تأمین معیشت است (NZAID, 2002). جوامع روستایی با عمدتاً با ویژگی‌هایی مانند فقر اطلاعاتی، مهارت‌های پایین، فرهنگ

زنان یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی مؤثر در فرایند توسعه به شمار می‌آیند (Lohani & Aburaida, 2017). نظام جنسیتی در کشورها و جوامع مختلف بسته به هنجارها و ارزش‌ها متنوع و البته بسیار پیچیده است (Alkire et al., 2013). به‌عنوان مثال در قانون اساسی ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای دیگر اصول توانمندسازی زنان و برابری جنسیتی رعایت شده است. مطابق اصل بیستم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند. هدف اصلی این قانون، پیشرفت، توسعه و توانمندسازی زنان در جامعه ایران است (Janghorban et al., 2014). به‌علاوه، این حساسیت موضوعی توانمندسازی در کنفرانس سازمان ملل متحد در ریو دوژانیرو در سال ۲۰۱۲ نیز

* نویسنده مسئول:

دکتر یاسر محمدی

نشانی: همدان، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

تلفن: ۰۵۲۴ ۷۳۱۰۵۲۴ (۹۱۷) ۹۸+

پست الکترونیکی: y.mohammadi@basu.ac.ir

مشارکتی است. تعریف فوق به اهمیت نقش توانمندسازی افراد در برآورده کردن نیازهای خود اشاره دارد (Pasteur, 2001). برخلاف کشورهای توسعه‌یافته، بخش عمده‌ای از مردم مناطق روستایی اکثر کشورهای در حال توسعه به دلیل حفظ معیشت خود از جمله غذا به کشاورزی وابستگی دارند. در این کشورها زنان تولیدکنندگان اصلی کشاورزی برای محصولات نقدی و محصولات معیشتی هستند (IFAD, 2011). به این ترتیب سؤال اصلی تحقیق این است که چگونه توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی می‌تواند منجر به افزایش بهره‌وری در کشاورزی و دستیابی خانوار روستایی به معیشت پایدار شود؟

در همین راستا باید اذعان داشت، تأکید شاخص WEAI به توانمند کردن زنان در بخش کشاورزی از این جهت بسیار حائز اهمیت است که کشاورزی، پایه و اساس معیشت پایدار بیشتر مردم روستایی در کشورهای کم‌درآمد و با درآمد متوسط است (Malapit et al., 2019). برخی محققان معتقدند برای اینکه زنان بتوانند نقش خود را در جامعه بیشتر نمایان کنند، باید در زمینه‌های مختلف توانمند شوند و این توانمندسازی منجر به بهبود کیفیت زندگی و دسترسی به دارایی‌هایی می‌شود که از جنبه‌های مهم معیشت پایدار است (Jackson, 2010). در مطالعات مختلفی نشان داده شده است که بین توانمندسازی کشاورزی و معیشت پایدار رابطه وجود داشته و افرادی که توانمند می‌شوند، توانایی دسترسی به دارایی‌های معیشتی را پیدا نموده و در تأمین معیشت خانوار سهیم می‌شوند (Malapit et al., 2020). مطالعه شراونگا^۱ و همکاران (۲۰۱۶) نیز نشان داد که توانمندسازی یک فرایند چندبعدی بوده و شامل افزایش توانایی‌های (برای مثال، منابع و نمایندگی‌ها) مورد نیاز زنان برای دستیابی به دستاوردهای معیشتی است. توانمندسازی را فرایند افزایش قابلیت‌های افراد برای داشتن انتخاب‌های هدفمند می‌دانند؛ به نحوی که این انتخاب‌ها به اقدامات و نتایج مطلوب در چهارچوب معیشت پایدار منجر شود (Chakrabarti & Biswas, 2008; World bank, 2000). بنابراین می‌توان شواهدی دال بر وجود رابطه بین توانمندسازی و معیشت پایدار را در ادبیات توانمندسازی به‌ویژه توانمندسازی در کشاورزی مشاهده نمود؛ زیرا منبع معیشت اصلی روستا بر پایه کشاورزی و تولیدات کشاورزی است (Keshavarz et al., 2017). یکی از زمینه‌های توانمندسازی زنان در کشاورزی، اشتغال آن‌ها در بخش‌های مختلف کشاورزی است که مطابق با مطالعه جمشیدی و همکاران (۲۰۱۴)، اشتغال زنان نیز بر اقتصاد خانوارهای آن‌ها تأثیرگذار بوده و از این طریق آن‌ها زمینه ارتقای معیشت خانوار خود را فراهم می‌آورند. همچنین شکور (۲۰۰۵) به این نتیجه رسید که زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی، صنایع دستی و دامداری، اداره منزل، تربیت و نگهداری فرزندان و اقتصاد خانوار نقش مهمی ایفا نموده و به‌عنوان دومین

کارآفرینی ضعیف، و نابرابری‌های قومی و قبیله‌ای روبه‌رو هستند که تأثیر به‌سزایی در ناپایداری معیشت آن‌ها دارد (Sojasi Ghidari et al., 2016). به‌علاوه فقر روستایی به جهت فشار مضاعف بر منابع، خود به‌عنوان یکی از عوامل ناپایداری در بهره‌گیری از منابع به شمار می‌رود (Sojasi Ghidari et al., 2016). از طرفی اگرچه زنان طی سه دهه اخیر بیش از مردان از پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی بهره‌مند گشته‌اند، آن‌ها هنوز هم در بین گروه‌های به شدت آسیب‌پذیر جهان قرار دارند (Lohani & Aburaida, 2017). شواهد حاکی از آن است که علی‌رغم رشد نقش زنان در تأمین معیشت خانوارهای روستایی، هنوز ظرفیت زنان جهت بهبود معیشت خانوارهایشان به اندازه کافی شناخته نشده و مورد توجه قرار نگرفته است، زیرا که زنان از لحاظ اجتماعی و اقتصادی چه در کشاورزی و یا در عرصه‌های مدنی به اندازه مردان مورد احترام قرار نگرفته‌اند (Sharaunga et al., 2015). پژوهشگران معتقدند که مردم معیشت خود را از میان مجموعه‌ای از دارایی‌ها و سرمایه‌ها شکل می‌دهند و شناخت معیشت آن‌ها از طریق شناخت این چهارچوب امکان‌پذیر خواهد بود (Guillotreau et al., 2012).

کشاورزی می‌تواند موتور محرکه توسعه روستا باشد، اما این بخش در اغلب کشورها بسیار ضعیف عمل می‌کند، چرا که زنان به‌عنوان منبع حیاتی در کشاورزی و اقتصاد روستایی با محدودیت‌هایی مواجه‌اند که بهره‌وری آن‌ها را کاهش می‌دهد (Ghanem, 2011). بنابراین می‌توان زنان را در بخش کشاورزی به‌عنوان عنصر تأثیرگذار در توسعه روستایی توانمند کرد (Alkire et al., 2012). توانمندسازی در کشاورزی به‌طور کلی توانایی فرد برای تصمیم‌گیری در امور مربوط به کشاورزی است و با دسترسی به منابع مادی و اجتماعی برای اجرای آن تصمیمات ارتباط دارد (Alkire et al., 2013). شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی (WEAI)، در واقع یک شاخص جدید مبتنی بر پیمایش است که توانمندی، نمایندگی و حضور زنان در بخش کشاورزی را با هدف شناسایی راهکارهایی برای غلبه بر موانع و محدودیت‌های آن‌ها اندازه‌گیری می‌کند. این شاخص چند بعدی شامل اقدامات نقش و میزان مشارکت زنان در بخش کشاورزی در پنج حوزه است (Johnso & Rosell, 2015). به همین دلیل است که موضوع توانمندسازی زنان محور تحقیقات کشاورزی در کشورهای در حال توسعه باقی مانده است. از این رو، توانمندسازی کشاورزی زنان به منظور دستیابی به اهداف معیشتی مورد نظر ضرورت می‌یابد (Sharaunga et al., 2015).

معیشت پایدار، در واقع امکانات و ظرفیت‌های مردم را در راستای انجام و حفظ شیوه‌های مناسب زندگی به کار می‌گیرد و ضمن توجه به رفاه نسل حاضر، نسل‌های آینده را نیز مورد توجه قرار می‌دهد. این امر مستلزم وجود و در دسترس بودن گزینه‌های بوم‌شناختی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بوده و مبتنی بر مساوات، مالکیت منابع و نظام تصمیم‌سازی

1. Sharaunga

تولیدکننده درآمد خانوار شناخته می‌شوند که نقش مهمی در بهبود معیشت خانوار دارد.

طبق مطالعات صورت گرفته، کیلیبی^۲ (۲۰۰۶) تأکید می‌کند که توانمندسازی زنان به خودی خود وسیله‌ای برای حاشیه‌نشین‌ترین افراد در راستای بهبود دسترسی آن‌ها به منابع جامعه است، و اینکه چگونه عدم توانمندی منجر به عدم مالکیت و عدم توانایی در جمع‌آوری، کنترل و استفاده از منابع معیشتی می‌شود. نتایج مطالعه صورت گرفته توسط کایننگهام^۳ و همکاران (۲۰۱۵) بیانگر این است که تصمیم‌گیری، کنترل و استقلال زنان در خانوار باعث بهبود تغذیه کودکان می‌شود. مطالعه جیمز^۴ و همکاران (۲۰۰۲) نیز نشان داد که کنترل بر زمان برای توانمندسازی بسیار مهم است، زیرا به زنان این امکان را می‌دهد تا تلاش‌های خود را به فعالیت‌های موردنظر اختصاص دهند. چگونگی کنترل زنان بر زمان باعث افزایش توانمندی آن‌ها می‌شود، زیرا زنان تصمیم گرفتند درگیر فعالیت‌های درآمدزایی باشند که تصمیم‌گیری و وضعیت آن‌ها درون خانواده را تقویت می‌کند. مایزن دیک^۵ و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که کنترل بر دارایی وسیله‌ای برای توانمندسازی است، زیرا آن‌ها برای ایجاد معیشت، ایجاد معنا در زندگی و اقدام به چالش کشیدن ساختارهای مؤثر بر زندگی ضروری هستند. همچنین آریموند^۶ و همکاران (۲۰۱۱) در مطالعه خود پنج مسیر که از طریق آن‌ها مداخلات کشاورزی می‌تواند بر تغذیه و معیشت تأثیر بگذارد را شناسایی کرده که شامل: افزایش مواد غذایی برای مصرف خود، افزایش درآمد، کاهش در قیمت بازار، تغییر در ترجیحات و تغییر در کنترل منابع در داخل خانوار می‌شود.

بنابراین می‌توان گفت که توانمندسازی کشاورزی زنان می‌تواند نقش مهمی در پایداری معیشت خانوارهای روستایی داشته باشد که ضرورت‌های پژوهشی جامعه روستایی مبنی بر تأثیر توانمندسازی کشاورزی بر بهبود وضعیت معیشت پایدار خانوارهای روستایی را نمایان می‌سازد. بررسی‌ها نشان می‌دهد علی‌رغم اینکه مطالعات متعددی نقش زنان روستایی در جنبه‌های مختلف توسعه روستایی را موردبررسی قرار داده‌اند، ولی شاخص توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی و تأثیر آن بر پایداری معیشت خانوار روستائیان مورد مطالعه قرار نگرفته و خلأ مطالعاتی در این زمینه مشاهده می‌شود. بنابراین ضرورت انجام مطالعه‌ای در این زمینه در شهرستان تویسرکان در استان همدان از آن جهت که اقتصاد روستایی آن مبتنی بر فعالیت کشاورزی بوده و نقش زنان در حوزه‌های مختلف کشاورزی و انجام

فعالیت‌های کشاورزی کاملاً مشهود بود، احساس شد. در این شهرستان زنان پا به پای مردان در امر کشاورزی مشغول فعالیت هستند (Bashirahsan & Ghorbaninejad, 2017). به‌طور کلی در استان همدان، وضعیت اشتغال زنان در بخش کشاورزی (۲۶ درصد) از حد متوسط کشور (۲۱/۸ درصد) بالاتر بوده که بیشتر به علت محوریت کشاورزی در شهرستان‌های استان همدان من جمله شهرستان تویسرکان است که زنان نقش برجسته‌ای در فعالیت‌های کشاورزی آن دارند (Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare, 2018). وجود باغات ارزشمند و گسترده گردو، بادام، آلو و... با عواید سالانه بالا، همچنین وجود گیاهان دارویی در اراضی کشاورزی و منابع طبیعی مانند زعفران، سماق، گون، کتیرا، آویشن و... موجب شده تا شهرستان تویسرکان به یکی از قطب‌های تولید کشاورزی در استان همدان و تولید گردو در سطح جهانی دست پیدا کند (Management & Planning Organization of Hamadan Province, 2019). در همین راستا مشارکت زنان در مراحل کاشت، داشت و برداشت و همچنین فرآوری محصول گردو از فعالیت‌های عمده زنان زحمت‌کش روستاهای مختلف شهرستان تویسرکان در مسیر تحقق رفاه و معیشت اقتصادی خانوار خود است که شامل کاشت دانه‌های گردو در خاک مناسب، جمع‌آوری گردو از زیر درخت، تمیز کردن گردو و جداسازی پوسته و خشک کردن آن‌ها می‌شود (Karimi Machiani, 2017). حتی خلاقیت زنان روستایی شهرستان تویسرکان در تبدیل ضایعات محصولات کشاورزی به محصولات با ارزش‌افزوده همانند ایجاد ترشی و مربا از دیگر زمینه‌های مشارکت آنان در بخش کشاورزی در راستای بهبود وضعیت معیشت خانوارشان است که ضرورت مطالعه نقش آنان و توانمند شدنشان در بخش کشاورزی و ارتباط آن با بهبود معیشت خانوار روستایی را بیشتر نمایان می‌سازد. نتایج این مطالعه می‌تواند از طریق فعالیت‌های آموزشی و اقدامات حمایتی می‌تواند مورد توجه ارگان‌های مسئول قرار بگیرد و در افزایش توانمندی زنان روستایی و در نتیجه بهبود معیشت روستائیان مؤثر واقع شود. علاوه بر این، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های دولتی نظیر مدیریت جهاد کشاورزی، مدیران عالی برنامه‌ریزی روستایی و بسیاری دیگر از سازمان‌ها و ادارات مرتبط با روستا می‌توانند از نتایج این تحقیق در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های خود استفاده نمایند. بنابراین هدف از این مطالعه، پیش‌بینی تأثیر توانمندسازی زنان در کشاورزی بر بهبود معیشت پایدار خانوارهایشان است. سؤال کلی تحقیق نیز این است که آیا توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی بر وضعیت معیشت پایدار خانوار آن‌ها تأثیر دارد یا خیر؟

2. Kilby
3. Cunningham
4. James
5. Meinzen-Dick
6. Arimond

مروری بر ادبیات موضوع

شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی

یکی از شاخص‌های مهم توانمندسازی، شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی WEAI است. یک شاخص نوین که جهت اندازه‌گیری توانمندسازی، عاملیت و مشمولیت زنان در بخش کشاورزی به کار می‌رود (Johnso & Rosell, 2015). شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی یک شاخص تجمعی است که در سطح کشور یا منطقه به کار می‌رود و مبتنی بر جمع‌آوری داده‌های انفرادی است. این شاخص ارزیابی می‌کند که زنان در کدام یک از پنج حوزه کشاورزی توانمند هستند. این پنج حوزه شامل موارد زیر است (Alkire et al., 2012):

- (۱) تصمیم‌گیری در خصوص تولید محصولات کشاورزی،
- (۲) دسترسی و قدرت تصمیم‌گیری درباره منابع تولیدی، (۳) کنترل استفاده از درآمد، (۴) رهبری در جامعه (۵) تخصیص زمان (جدول شماره ۱).

ماهیت پیچیده و چند بعدی توانمندسازی، سنجش آن را دشوار نموده است. این ویژگی به خصوص در زمینه توانمندسازی کشاورزی که زمینه جدید و نوظهور است بیشتر به چشم می‌آید (Alkire et al., 2013). گروه مشاوره تحقیقات بین‌المللی کشاورزی دو شاخص عمده برای ارزیابی توانمندسازی زنان پیشنهاد نموده است: اول، کنترل زنان بر منابع تولیدی مانند زمین، دام، آب، جنگل‌ها، اموال مشترک، کود، ماشین‌آلات، دارایی‌های مالی و درآمد حاصل از فروش محصول، دام و محصولات جنگلی. دوم قدرت تصمیم‌گیری زنان در رابطه با زمان و نحوه استفاده از این منابع و همچنین قدرت تصمیم‌گیری آن‌ها در گروه‌ها و سازمان‌های جمعی (CGIAR, 2014). معیشت پایدار روستایی و توانمندسازی زنان سال‌ها است که به‌عنوان یکی از موضوعات کلیدی توسعه روستایی در پارادایم توسعه پایدار مطرح است. به گونه‌ای که سازمان ملل توانمندسازی زنان در سطح گسترده را به عنوان یکی از اهداف کلیدی اعلامیه هزاره سوم اعلام کرده است (Khan & Bibi, 2011). بنابراین با توجه به اقتصاد کشاورزی در اکثر نواحی روستایی استان همدان می‌توان گفت که توانمندسازی کشاورزی نقش مهم و تأثیرگذاری بر معیشت پایدار روستاییان دارد، از این رو بررسی این اهم ضروری به نظر می‌رسد.

معیشت پایدار

امروزه مفهوم معیشت پایدار به‌طور گسترده‌ای در ادبیات توسعه مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما تعریف واحدی از آن وجود ندارد و هر یک از سازمان‌ها و افراد مختلف تعریف خاصی از آن ارائه کرده‌اند (Krantz, 2001). برای نخستین بار مفهوم معیشت پایدار در مطالعات رابرت چمبرز و موسسه مطالعات توسعه در دانشگاه

ساسکس نمایان شد (Timalsina, 2007). مهم‌ترین تعریف معیشت پایدار را کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه (WCED) تحت عنوان ایمنی معیشت ارائه کرده است. معیشت پایدار به مفهوم داشتن یکسری توانایی‌ها و امکانات است که این دارایی‌ها در طول حیات فرد مورد استفاده او قرار گرفته و بتواند در مقابل شوک‌ها و تهدیدهای موجود مقاومت نموده و نه تنها در زمان حال بلکه در آینده نیز در مقابل این تهدیدها مقابله نماید. تحقق چنین امری مستلزم توجه به پایداری محیط‌زیست و جلوگیری از تخریب آن است. در تعریفی دیگر که توسط مؤسسه بین‌المللی توسعه پایدار ارائه شده است، معیشت پایدار، در واقع، امکانات و ظرفیت‌های مردم را در راستای انجام و حفظ شیوه‌های مناسب زندگی به کار می‌گیرد و ضمن توجه به رفاه نسل حاضر، نسل‌های آینده را نیز مورد توجه قرار می‌دهد. این امر مستلزم وجود و در دسترس بودن گزینه‌های بوم‌شناختی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بوده و مبتنی بر مساوات، مالکیت منابع و نظام تصمیم‌سازی مشارکتی است. تعریف فوق به اهمیت نقش توانمندسازی افراد در برآورده کردن نیازهایشان اشاره دارد (Pasteur, 2001).

ابعاد معیشت پایدار

سرمایه‌های معیشتی شامل ۵ نوع سرمایه اصلی هستند. معیشت دربردارنده توانمندی‌ها، سرمایه‌ها (ذخایر، منابع در دسترس) و فعالیت‌های ضروری برای زندگی است (Anriquez & Stamoulis, 2007). سرمایه‌های پنج‌گانه معیشت پایدار روستایی شامل مؤلفه‌های زیر است:

۱. سرمایه‌های طبیعی: دسترسی به منابع آبی و زمین و باغ
۲. سرمایه فیزیکی: راه‌های ارتباطی، زیرساخت‌ها، دسترسی به وسایل ضروری، دسترسی به وسیله نقلیه، دسترسی به انرژی، دسترسی به ابزارآلات کشاورزی، کمیت و کیفیت مسکن
۳. سرمایه انسانی: تحصیلات، مهارت، نوآوری
۴. سرمایه اجتماعی: اعتماد اجتماعی، مشارکت، همکاری، شبکه اجتماعی
۵. سرمایه مالی: درآمد، اشتغال، وام، پس‌انداز، تسهیلات مالی (Rakodi, 1999).

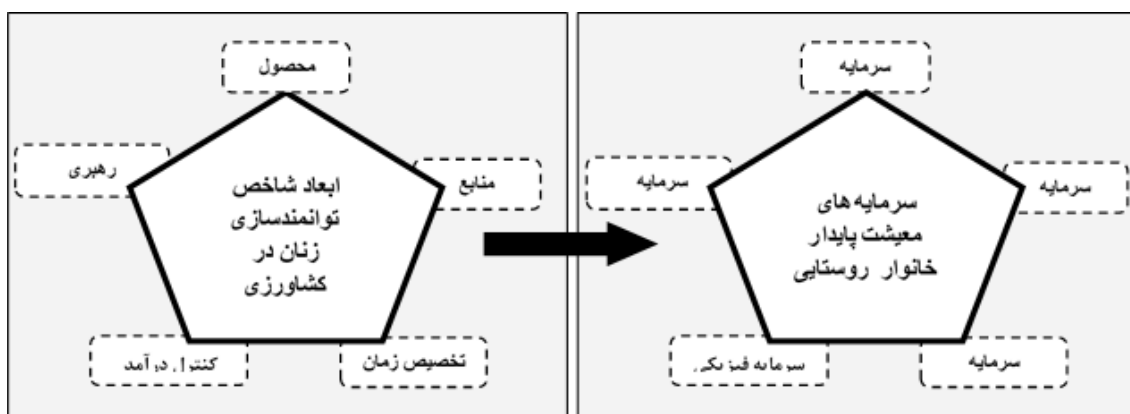
با توجه به مطالعه سجاسی قیداری و همکاران (۲۰۱۶)، سرمایه نهادی با مؤلفه‌های نهادهای دولتی و نهادهای محلی به ۵ مؤلفه اصلی اضافه گردید. با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق در نهایت به مدل ۱ می‌توان ارجاع کرد که به صورت زیر نمایش داده شده است (تصویر شماره ۱).

جدول ۱. پنج حوزه مورد مطالعه شاخص توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی (WEAI).

حوزه	شاخص	تعریف شاخص
محصول	تصمیم‌گیری مربوط به تولید استقلال در تولید	- تصمیم‌گیری تنها یا مشترک در خصوص مواد غذایی و تولید محصولات کشاورزی، دامی و آبی - استقلال در محصولات کشاورزی (مانند: چه نهاده‌هایی خریداری شود، چه حیواناتی پرورش داده شود). نشان‌دهنده میزان انگیزه پاسخ‌دهنده به تصمیم‌گیری است.
منابع	مالکیت، خرید، فروش و انتقال دارایی‌ها دسترسی و تصمیم‌گیری در خصوص اعتبارات	- مالکیت تنها یا اشتراکی دارایی‌های اصلی خانوار - آیا پاسخ‌دهنده در تصمیم‌های مربوط به خرید، فروش و یا انتقال دارایی‌های خود مشارکت دارد. - دسترسی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مربوط به اعتبارات
درآمد	کنترل استفاده از درآمد	- کنترل تنها یا اشتراکی بر درآمد و مخارج
رهبری	عضویت در گروه صحبت کردن در عموم	- آیا پاسخ‌دهنده عضو فعال یک گروه اقتصادی یا اجتماعی است (گروه‌های مثل بازاریابی کشاورزی، اعتبارات، گروه‌های مصرف‌کننده آب). - آیا پاسخ‌دهنده می‌تواند به راحتی در مکان‌های عمومی به اظهار نظر خود در خصوص موارد مختلف بپردازد.
زمان	حجم کاری اوقات فراغت	- تخصیص زمان به کارهای خانگی و تولیدی - احساس رضایت در خصوص زمان کافی برای اوقات فراغت

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: Alkire et al., 2013

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. چهارچوب مفهومی تحقیق. منبع: Alkire et al., 2013; Anriquez & stamoulis, 2007

روش‌شناسی تحقیق

سرمايه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، مشارکت، همکاری، شبکه اجتماعی)، سرمايه مالی (درآمد، اشتغال، وام، پس‌انداز، تسهیلات مالی)، سرمايه انسانی (تحصیلات، مهارت، نوآوری)، سرمايه فیزیکی (راه‌های ارتباطی، زیرساخت‌ها، دسترسی به وسایل ضروری، دسترسی به وسیله نقلیه، دسترسی به انرژی، دسترسی به ابزارآلات کشاورزی، کمیت و کیفیت مسکن) و سرمايه طبیعی (دسترسی به منابع آبی و زمین و باغ) بود. برای سنجش ابعاد پنج‌گانه شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی و معیشت پایدار خانوار روستایی از مقیاس پنج‌گزینه‌ای طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) استفاده شد. روایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان تأیید و پایایی مقیاس‌های ابعاد مختلف هر دو متغیر توانمندسازی زنان در کشاورزی و معیشت پایدار خانوار روستایی نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت (جدول شماره ۲ و ۳). جهت تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

تحقیق حاضر، از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی بوده و از نظر هدف در زمره پژوهش کاربردی قرار دارد. از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها نیز از نوع تحقیقات میدانی و از نظر شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی به شمار می‌رود. جامعه آماری این تحقیق شامل زنان روستایی شهرستان توپسرکان از استان همدان بود که در بخش کشاورزی فعالیت داشتند. با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۱۴۰ نفر از این زنان روستایی به عنوان نمونه آماری انتخاب و به صورت نمونه‌گیری چندمرحله‌ای با انتخاب تصادفی از ۲۰ روستای مختلف انتخاب شدند. ابزار اصلی برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها، یک پرسشنامه محقق‌ساخته مشتمل بر دو بخش برای سنجش توانمندسازی کشاورزی در پنج حوزه محصول، منابع، درآمد، رهبری، زمان و معیشت پایدار خانوار روستایی با پنج

جدول ۲. ابعاد شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی به همراه گویه‌ها و مقادیر ضریب آلفای کرونباخ.

ابعاد شاخص توانمندسازی زنان	گویه‌ها	آلفای کرونباخ
زمان	زمان اختصاص یافته به اوقات فراغت	۰/۸۹
	زمان اختصاص یافته به کارهای خانه و کارهای تولیدی	
محصول	تصمیم‌گیری برای خرید مواد غذایی و تولید محصول کشاورزی، دامی یا آبی	۰/۷۹
	تصمیم‌گیری در خصوص خرید نهاده‌های کشاورزی مثل کود، بذر، سموم	
رهبری	میزان فعالیت در گروه‌های فعال اقتصادی یا اجتماعی	۰/۷۸
	راحتی اظهارنظر در محافل عمومی در خصوص موارد مختلف	
منابع	میزان مالکیت دارایی‌های خانواده	۰/۷۶
	همفکری در خصوص تصمیم‌گیری به خرید، فروش یا انتقال دارایی‌های شخصی	
درآمد	میزان دسترسی به تسهیلات و اعتبارات	۰/۸۸
	تصمیم‌گیری در مورد نحوه استفاده از اعتبارات	
	اظهارنظر و همفکری در مورد پس‌انداز و نحوه استفاده از آن	۰/۸۸
	اظهارنظر و همفکری در مورد نحوه استفاده از درآمد خانواده	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۳. ابعاد شاخص معیشت پایدار به همراه گویه‌ها و مقادیر ضریب آلفای کرونباخ.

ابعاد معیشت پایدار	گویه‌ها	آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	میزان قابل اعتماد بودن مردم، میزان اعتماد به اعضای خانواده خود، میزان اعتماد به همسایگان خود، میزان اعتماد به اقوام و خویشاوندان خود، میزان اعتماد به دوستان خود، میزان سپری کردن وقت روزانه با اعضای خانواده، میزان سپری کردن وقت روزانه با دوستان، میزان مهمانی کردن دوستان، میزان حساب روی کمک خانواده در هنگام داشتن مشکل مالی،	۰/۸۷
سرمایه مالی	میزان درآمد حاصل از شغل اصلی و فرعی، میزان دسترسی به وام و اعتبارات، میزان توانایی بازپرداخت وام، میزان استفاده از وام برای ایجاد کسب‌وکار، وجود فرصت‌های دریافت اعتبارات بانکی با سود پایین، ارزان بودن هزینه‌های اولیه فعالیت‌های اقتصادی در روستا (زمین، آب، نیروی کار)	۰/۷۹
سرمایه انسانی	میزان تحصیلات شما، میزان دوره‌های آموزشی مشارکت‌شده، تعداد دوره‌های فنی گذرانده‌شده، میزان حضور در سمینار و همایش‌های مرتبط، میزان توانایی و مهارت برای انجام شغل خود (مثلاً کشاورزی)، میزان توانایی انتقال مهارت خود به دیگران نظیر فرزندان، دوستان یا آشنایان، میزان علاقه به یادگیری مهارت‌های جدید وجود نیروی کار ارزان و کارآمد در روستا، وجود نیروی کار خانوادگی، میزان علاقه به انجام کارهای جدید، میزان لذت بردن از ساختن چیزهای جدید	۰/۷۵
سرمایه فیزیکی	کیفیت و کمیت مسکن، برخورداری روستا از امکانات اولیه (آب، برق، گاز)، دسترسی به انواع انرژی، دسترسی به اینترنت، تلفن، تلفن همراه، دسترسی به خدمات آموزشی، دسترسی به خدمات بهداشتی، امکان آسان به بازاررسانی تولیدات و محصولات روستایی - دسترسی راحت به وسایل حمل‌ونقل و جابه‌جایی، دسترسی به ابزارآلات و ماشین‌آلات کشاورزی	۰/۷۴
سرمایه طبیعی	دسترسی به زمین کشاورزی کافی، اراضی باغی، دسترسی آسان به آب، وجود منابع آب سطحی و زیرزمینی در روستا، وضعیت بارندگی، دسترسی به اراضی حاصلخیز، محدودیت‌های مکانی برای توسعه فعالیت‌ها، شرایط اقلیمی مساعد فعالیت‌های کشاورزی، دسترسی مناسب مراتع و چراگاه‌ها	۰/۷۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

یافته‌ها

با توجه به نتایج جدول شماره ۴، در بین شاخص‌های تأثیرگذار بر توانمندسازی کشاورزی زنان روستایی در حوزه محصول که شامل دو گویه تصمیم‌گیری مربوط به تولید و استقلال در تولید با ضریب تغییرات ۰/۲۳ بیشترین تأثیر را در توانمندسازی

اولویت‌بندی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توانمندسازی کشاورزی زنان

ضریب تغییرات ۰/۳۱، سرمایه طبیعی با ضریب تغییرات ۰/۸۳ در جایگاه بعدی در بین عوامل مؤثر بر معیشت پایدار خانوار روستایی قرار گرفته‌اند (جدول شماره ۵).

همبستگی بین متغیرهای تحقیق

همبستگی روابط بین متغیرها را می‌سنجد و اینکه این ارتباط در چه سطحی است. بنابراین با توجه به هدف تحقیق که بررسی نقش توانمندسازی کشاورزی زنان بر معیشت پایدار است، همبستگی بین ابعاد توانمندسازی کشاورزی زنان را با معیشت پایدار سنجیده، که نتایج حاصل از آن در جدول شماره ۶ گزارش شده است. نتایج نشان داد که بین مؤلفه‌های محصول، منابع، درآمد و زمان با معیشت پایدار رابطه مثبت و معناداری وجود دارد به این معنی که هر چه قدر عوامل عنوان شده تقویت یا افزایش پیدا کنند منجر به بهبود معیشت پایدار می‌گردد. اما با توجه به نتایج عنوان شده بین مؤلفه رهبری با معیشت پایدار رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به این معنی که تقویت رهبری در بین زنان روستایی تأثیری بر بهبود معیشت پایدار خانوار ندارد. در نهایت با توجه به نتایج همبستگی، بین توانمندسازی کشاورزی زنان با معیشت پایدار خانوار رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به این معنی که توانمندسازی کشاورزی زنان منجر به بهبود معیشت خانواده آن‌ها می‌شود (جدول شماره ۶).

کشاورزی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه دارد. پس از آن شاخص رهبری که خود شامل دو گویه عضویت در گروه‌های اجتماعی یا اقتصادی و صحبت کردن در عموم با ضریب تغییرات ۰/۲۴ بیشترین تأثیر را دارد. شاخص بعدی به ترتیب ضریب تغییرات شامل شاخص درآمد با مؤلفه کنترل استفاده از درآمد با ضریب تغییرات ۰/۳۰ و زمان با مؤلفه‌های حجم کاری و اوقات فراغت با ضریب تغییرات ۰/۴۲ و در نهایت شاخص منابع با مؤلفه‌های مالکیت، خرید، فروش و انتقال دارایی‌ها و دسترسی و تصمیم‌گیری در خصوص اعتبارات با ضریب تغییرات ۰/۴۸ تبیین‌کننده توانمندسازی کشاورزی زنان روستایی است (جدول شماره ۴).

نتایج جدول شماره ۵ بیانگر این است که در بین مؤلفه‌های مؤثر بر معیشت پایدار سرمایه فیزیکی که خود شامل گویه‌های راه‌های ارتباطی، زیرساخت‌ها، دسترسی به وسایل ضروری، دسترسی به وسیله نقلیه، دسترسی به انرژی، دسترسی به ابزارآلات کشاورزی، کمیت و کیفیت مسکن است، بیشترین تأثیر را بر معیشت پایدار خانوار روستایی با ضریب تغییرات ۰/۲۱ داشته است. سرمایه مالی به عنوان دومین عامل تأثیرگذار بر معیشت پایدار با مؤلفه‌های درآمد، اشتغال، وام، پس‌انداز، دسترسی به تسهیلات مالی با ضریب تغییرات ۰/۲۲ بیشترین نقش را در تبیین معیشت پایدار خانوار روستایی دارد. سرمایه انسانی با مؤلفه‌های تحصیلات، مهارت، نوآوری با ضریب تغییرات ۰/۲۶ و سرمایه اجتماعی با

جدول ۴. رتبه‌بندی ابعاد شاخص توانمندسازی کشاورزی.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	ابعاد توانمندسازی زنان کشاورزی
۱	۰/۲۳	۰/۷۰	۳/۰۳	محصول
۵	۰/۴۸	۴/۵۰	۹/۲۵	منابع
۳	۰/۳۰	۰/۹۶	۳/۱۵	درآمد
۲	۰/۲۴	۱/۰۷	۴/۴۰	رهبری
۴	۰/۴۲	۱/۹۴	۴/۵۸	زمان

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۵. مؤلفه‌های معیشت پایدار.

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	معیشت پایدار
۱	۰/۲۱	۳/۵۹	۱۷/۱۱	سرمایه فیزیکی
۴	۰/۳۱	۴/۱۸	۱۳/۱۷	سرمایه اجتماعی
۲	۰/۲۲	۳/۰۳	۱۱/۴۶	سرمایه مالی
۳	۰/۲۶	۲/۱۹	۸/۲۷	سرمایه انسانی
۵	۰/۸۳	۰/۴۳	۰/۵۲	سرمایه طبیعی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جدول ۶. همبستگی بین ابعاد توانمندسازی کشاورزی زنان با معیشت پایدار.

توانمندسازی	معیشت پایدار	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه طبیعی	سرمایه فیزیکی	سرمایه مالی	معیشت پایدار
زمان	۰/۳۵۴**	۰/۲۳۴**	-۰/۰۷۵	-۰/۱۷۶	۰/۲۴۹	۰/۳۴۴**	
رهبری	۰/۲۵۲**	۰/۱۱۵**	-۰/۰۲۴	-۰/۰۵۲	۰/۱۹۸	۰/۱۶۴	
درآمد	۰/۴۳۳**	۰/۱۸۷	۰/۰۷۲	۰/۱۵۹**	۰/۲۰۶**	۰/۴۷۵**	
منابع	۰/۱۱۲	۰/۱۶۳	۰/۰۱۵	۰/۰۱۶	۰/۱۸۳	۰/۳۰۵**	
محصول	۰/۱۶۳	۰/۳۲۹**	۰/۱۳۵	۰/۰۲۳	۰/۴۹۶**	۰/۳۲۱**	
توانمندسازی کشاورزی	۰/۳۶۶**	۰/۲۸۷**	۰/۱۱	۰/۰۸۹	۰/۳۴۱**	۰/۴۱۲**	

** معنی‌داری در سطح یک درصد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

پیش‌بینی اثرات ابعاد توانمندسازی کشاورزی بر معیشت پایدار خانوار روستایی

در این مطالعه برای رسیدن به مدل پیش‌بینی مناسب از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. به بیان دیگر مدل ارائه‌شده در رگرسیون گام‌به‌گام متغیرهایی که تغییرات متغیر وابسته را بیشتر تحت پوشش قرار می‌دهند و از آن‌ها بهتر می‌توان برای پیش‌بینی متغیر وابسته استفاده کرد، را بر اساس ضریب استاندارد شده (بتا)

نشان می‌دهد. با توجه به نتایج آورده شده در جدول شماره ۷ متغیر درآمد قوی‌ترین متغیر برای پیش‌بینی معیشت پایدار است. مقدار مثبت ضریب بتا و همچنین عدد به‌دست‌آمده بر روی دوربین واتسون نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار و مستقل بودن خطاها از یکدیگر است. بر اساس ضریب تعیین آورده شده در جدول شماره ۸ متغیر درآمد حدود ۳۰ درصد از واریانس متغیر معیشت پایدار را تبیین می‌کند.

جدول ۷. خلاصه مدل رگرسیون پیش‌بینی معیشت پایدار.

مدل	همبستگی (R)	ضریب تعیین (R ²)	مقدار F	سطح معناداری	دوربین واتسون
۱	۰/۴۷۹	۰/۲۹۹	۲۵/۲۷	۰/۰۰۰	۱/۳۸۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۸. نتایج حاصل از آزمون رگرسیون گام به گام.

گام	مدل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	
		خطای معیار	(B)	بتا (β)	آماره t
عدد ثابت		۳۵/۱۱۲	۳/۳۱۵	-	۱۰/۵۹
درآمد	اول	۵/۰۸۶	۱/۰۱۲	۰/۴۷۹	۵/۰۲۷

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه روستایی شامل رشد کیفی روستا در همه زمینه‌های اجتماعی اقتصادی و فرهنگی است. بنابراین توجه به زنان روستایی به‌عنوان عضوی از جامعه روستایی که نقش اساسی در فعالیت‌های روستایی بر عهده دارند نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. در گذشته زنان بیشتر در امور کشاورزی فعالیت می‌کردند ولی امروزه با گسترش سطح سواد در بین زنان روستایی حیطه فعالیت آنان نیز گسترش یافته است و جایگاه زن در مبحث توسعه به عنوان موضوعی اساسی مطرح گردیده است. با توجه به اینکه زنان روستایی بخشی از نیروی مولد جامعه روستایی را تشکیل می‌دهند می‌توانند با فعالیت‌های خود به روند توسعه سرعت بخشند. امروزه دیگر فعالیت زنان محدود به کارهای خانه و مزرعه نبوده بلکه آنان در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی نیز مشارکت دارند. از جمله فعالیت‌های آنان می‌توان به همکاری‌های متناسب در اداره امور اجتماع خود، آگاهی‌های لازم برای ایجاد هسته‌های رهبری زنان به منظور ایجاد تشکل‌های حرفه‌ای و تعاونی و نیز ابراز وجود زنان جهت استیفای حقوق سیاسی و اجتماعی اشاره کرد.

زنان نه تنها موضوع و هدف هر نوع توسعه‌ای هستند، بلکه عامل پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز به شمار می‌آیند. این منبع انسانی مهم و به کار گرفتن صحیح و مطلوب آن، فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی زنان روستایی، تابعی از موقعیت اقتصادی - اجتماعی خانوار، پایگاه اجتماعی زنان روستایی، وضعیت قدرت رهبری زنان، میزان آگاهی فرهنگی مردان از اهمیت زنان و همچنین عوامل جغرافیایی است. بنابراین می‌توان گفت که توانمندسازی زنان و کاهش نابرابری جنسیتی به عنوان یکی از اهداف توسعه مطرح است. نتایج مطالعه صورت گرفته در زمینه توانمندسازی کشاورزی زنان نشان می‌دهد که مشارکت در تصمیم‌گیری به صورت تنها یا مشترک در خصوص تولید محصولات کشاورزی، دامی و آبی و همچنین استقلال در خصوص تصمیم به خریداری نهاده‌های کشاورزی یا تصمیم‌گیری در خصوص پرورش حیوانات، میزان انگیزه پاسخ‌دهنده به تصمیم‌گیری را در بین زنان نشان می‌دهد که این امر با توجه به نتایج تحلیل همبستگی نشان‌دهنده این است که تأثیر مثبتی بر معیشت پایدار دارد و منجر به بهبود معیشت پایدار می‌شود که همسو با نتایج مطالعه کیلی (۲۰۰۶) و کانینگهام و همکاران (۲۰۱۵) است. از طرفی مالکیت تنها یا اشتراکی دارایی‌های اصلی و میزان مشارکت زنان در تصمیم‌های مربوط به خرید، فروش و یا انتقال دارایی‌های خود و همچنین دسترسی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مربوط به اعتبارات نیز موجبات بهبود معیشت پایدار را فراهم می‌آورد که نتایج تحقیق در این قسمت با نتایج حاصل از تحقیق ماینزن دیک و همکاران (۲۰۱۴) همسو است. همچنین کنترل تنها یا اشتراکی بر درآمد و مخارج توسط زنان

و احساس رضایت در خصوص زمان کافی برای اوقات فراغت و تخصیص زمان به فعالیت‌های خانگی و تولید منجر به بهبود معیشت پایدار خانوار روستایی می‌شود که تطابق نتیجه در این قسمت با مطالعه جیمز و همکاران (۲۰۰۲) وجود دارد. اما در شاخص رهبری عضویت فعال در گروه اقتصادی یا اجتماعی، مثل گروه‌های بازاریابی کشاورزی، اعتبارات، گروه‌های مصرف‌کننده آب و همچنین به راحتی اظهار نظر کردن در مکان‌های عمومی تأثیر مثبتی بر بهبود معیشت پایدار خانوار روستایی با توجه به نتایج حاصل از تحلیل همبستگی وجود ندارد. از طرفی درآمد به عنوان مهم‌ترین شاخص در بین پنج شاخص اصلی توانمندسازی کشاورزی زنان قرار دارد که با تطبیق نتیجه مطالعه با نتایج حاصل از تحقیق آریموند و همکاران (۲۰۱۱) مشخص شد که تغییر در کنترل منابع در خانوار موجبات بهبود معیشت خانوار را فراهم می‌آورد. از میان مؤلفه‌های مؤثر بر معیشت پایدار سرمایه فیزیکی که خود شامل گویه‌های راه‌های ارتباطی، زیرساخت‌ها، دسترسی به وسایل ضروری، دسترسی به وسیله نقلیه، دسترسی به انرژی، دسترسی به ادوات کشاورزی، کمیت و کیفیت مسکن است بیشترین تأثیر را بر معیشت پایدار خانوار روستایی دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که میزان کنترل بر درآمد خانوار به صورت تنها یا اشتراکی توسط زنان می‌تواند موجبات بهبود سرمایه فیزیکی را برای خانوار روستایی فراهم کند. در نهایت دسترسی به سرمایه فیزیکی منجر به بهبود معیشت پایدار خانوار روستایی می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که میزان کنترل بر درآمد خانوار به صورت تنها یا اشتراکی توسط زنان می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود معیشت خانوار روستایی داشته باشد. بنابراین در این راستا پیشنهاد می‌شود با شناخت توانمندی و مهارت زنان و هدایت این توانایی‌ها و استعداد جهت ارتقای پایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان روستایی در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار در سطوح مختلف اقدام کرد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

References

- Alkire, S., Meinzen-Dick, R., Peterman, A., Quisumbing, A., Seymour, G., & Vaz, A. (2013). The women's empowerment in agriculture index. *World Development*, 52, 71-91.
- Alkire, S., K. Ura, K. Wangdi, and T. Zangmo. (2012). An Extensive Analysis of the Gross National Happiness Index. Thimphu, Bhutan: Centre for Bhutan Studies. www.grossnationalhappiness.com.
- Anríquez, G., & Stamoulis, K. (2007). Rural Development and Poverty Reduction: Is Agriculture Still the Key?, ESA Working Paper No. 07-02, The Food and Agriculture Organization of the United Nations: Rome.
- Arimond, M., Hawkes, C., Ruel, M. T., Sifri, Z., Berti, P. R., Leroy, J. L., & Frongillo, E. A. (2011). Agricultural interventions and nutrition: lessons from the past and new evidence. Eds B. Thompson and L. Amoroso, 41-75.
- Bashirahsan, M., & Ghorbaninejad, R. (2017). The Role of Entrepreneurial Women in economic Development (Case Study: khoramrod Rural District of Tuyserkan City). *Quarterly Geographical Journal of Territory*, 14 (53), 93-107.
- CGIAR. (2014). CGIAR Reasearch program Portfoli report for Year 2014. 1-40.
- Chakrabarti, S., & Biswas, C. S. (2008). Women empowerment, household condition and personal characteristics: Their interdependencies in developing countries. Kolkata, India: Economic Research Unit, Indian Statistical Institute.
- Cunningham, K., Ploubidis, G. B., Menon, P., Ruel, M., Kadiyala, S., Uauy, R., et al. (2015). Women's empowerment in agriculture and child nutritional status in rural Nepal. *Public Health Nutrition*, 18(17), 3134-3145.
- Ghanem, H. (2011). The State of Food and Agriculture: Women in Agriculture - Closing the Gender Gap for Development, Rome: Food and agricultural organization of the United Nations (FAO).
- Guillotreau, P., Campling, L., & Robinson, J. (2012). Vulnerability of small island fishery economies to climate and institutional changes. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 4(3), 287-291.
- International Fund for Agricultural. Development (IFAD). (2011). annual report, 2011. 1-136.
- Jackson, M. A. (2010). Empowering women of Nepal: an experience of empowerment in the land of the Himalaya (Doctoral dissertation, Prescott College).
- Jaliliyan, S. & Saadi, H. (2016). The Role of Rural Women's Home Business and Empowerment on Family Economic Decision-making (Case study: Islam-Abad Gharb County), *Journal of Zonal Planing*, 6(21), 129-142.
- James, A. J., Verhagen, J., van Wijk, C., Nanavaty, R., Parikh, M., & Bhatt, M. (2002). Transforming time into money using water: A participatory study of economics and gender in rural India. *Natural Resources Forum*, 26(3), 205-217.
- Jamshidi, A., Seidai, S.A., Jamshidi, M., Jamini, D. (2014). Investigate the effect of Women's Employment Nomads Areas, in the Handicrafts on their Household Economy, *Journal of Zonal Planing*, 3(12), 83-92.
- Janghorban, R., Roudsari, R. L., & Taghipour, A. (2014). Skype interviewing: The new generation of online synchronous interview in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 9(1), 24152.
- Johnson, K. B., & Rosell, P. (2015). Assessing the Cognitive Validity of the Women's Empowerment in Agriculture Index Instrument in the Haiti Multi-Sectoral Baseline Survey. *Survey Practice* 8 (3). <https://doi.org/10.29115/SP-2015-0016>.
- Karimi Machiani, S. (2017). Introduction of Iran's Important World Agricultural Heritage System: Tuyserkan Walnut, Tehran: Ministry of Jihad Agriculture, Planning Research Institute, Agricultural Economics and Rural Development, 130 P.
- Keshavarz, M., Maleksaeidi, H., & Karami, E. (2017). Livelihood vulnerability to drought: A case of rural Iran. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21, 223-230.
- Khan, A. R., & Bibi, Z. (2011). Women's socio-economic empowerment through participatory approach: a critical assessment. *Pakistan Economic and Social Review*, 133-148.
- Kilby, P. (2006). Accountability for empowerment: Dilemmas facing non-governmental organizations. *World Development*, 34(6), 951-963.
- Krantz, L. (2001). The sustainable livelihood approach to poverty reduction: An introduction. *Swedish International Development Cooperation Agency*, 25-31.
- Lohani, M. Aburaida, L. (2017). The Palestinian-Russian Trade Relations between Reality and Prospect Future. *Proceedings of the First Scientific Conference on Palestinian-Russian Relations*. L Aburaida. An-Najah University Journal for Research. ION 6 (2), 26-29.
- Malapit, H., Quisumbing, A., Meinzen-Dick, R., Seymour, G., Martinez, E. M., Heckert, J., & Team, S. (2019). Development of the project-level Women's Empowerment in Agriculture Index (pro-WEAI). *World development*, 122, 675-692.
- Malapit, H., Ragasa, C., Martinez, E. M., Rubin, D., Seymour, G., & Quisumbing, A. (2020). Empowerment in agricultural value chains: Mixed methods evidence from the Philippines. *Journal of Rural Studies*, 76, 240-253.
- Management and Planning Organization of Hamadan Province. (2019). Strategic document and operational plan for the development of Hamadan province (2019-2020), Deputy for Program and Budget Coordination, Tehran: Plan and Budget Organization Press, 291 p.
- Meinzen-Dick, R., Johnson, N., Quisumbing, A. R., Njuki, J., Behrman, J. A., Rubin, D., & Waithanji, E. (2014). The gender asset gap and its implications for agricultural and rural development. In *Gender in agriculture* (pp. 91-115). Springer, Dordrecht.
- Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare. (2018). Labor Force Skills Analysis Report Based on Employment Dynamics of Hamadan Province, Deputy of Entrepreneurship Development and Employment, November 2018, available

online through: https://karafarini.mcls.gov.ir/icm_content/media/image/2019/03/265070_orig.pdf

New Zealand Agency for International Development (NZAID). (2002). Policy statement. New Zealand: New Zealand Agency for International Development, 2-44.

Pasteur, K. (2001). Tools for Sustainable Livelihoods: Livelihoods Monitoring and Evaluation. Draft for Comment posted on livelihoods connect website. Brighton: Institute of Development Studies.

Rakodi, C. (1999). A capital assets framework for analyzing household livelihood strategies: Implications for policy. *Development Policy Review*, 17:315-342.

Shakur, A. (2005). Rural women, the hideouts of development; Case study of Jamsi Darab village, *Journal of Geographic Space* 14, 111-136.

Sharaunga, S., Mudhara, M., & Bogale, A. (2016). Effects of 'women empowerment' on household food security in rural KwaZulu-Natal province. *Development Policy Review*, 34(2), 223-252.

Sharaunga, S., Mudhara, M. & Bogale, A. (2015). The impact of women's empowerment in agriculture on household vulnerability to food insecurity in the KwaZulu-Natal Province. *Forum Dev Stud* 42(2): 195-223.

Sojasi Ghidari, H., Sadeqlu, T., Shakourifard, E. (2016). Measuring the Livelihood Properties in Rural Areas Using a Sustainable Livelihood Approach (Case Study: Rural Areas of Taybad County), *Journal of Research and Rural Planning*, 5(13), 197-215

Timalsina, K. P. (2007). Rural urban migration and livelihood in the informal sector: A study of street vendors of Kathmandu Metropolitan City, Nepal (Master's thesis, Geografisk institutt).

United Nations. (2015). Global Goals cannot be achieved without ensuring gender equality and women's empowerment - UN chief. Available online via: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/09/global-goals-cannot-be-achieved-without-ensuring-gender-equality-and-womens-empowerment-un-chief/>.

World Bank. (2000). World development report 2000-2001: attacking poverty. World Bank Group.